

63. Tautas svētākās vērtības

Lai spriestu par tautas vērtībām, vispirms ir jāprecizē jēdziena „tauta” jēga un semantika – valodas vienības nozīmju kopums.

Jēdziens „tauta” ir divkosīgs jēdziens. Divkosīgs labā nozīmē, kaut gan jēdziena „tauta” īpašības var izmantot demagoģiski. Tātad – divkosīgi.

No vienas puses tauta ir abstrakts jēdziens. Tautu nevaram ne pakutināt, ne pasmaržot. Ar tautu nevaram sarunāties. Internetā tautu nevaram iekļaut draugu lokā. Tautai nevaram aizsūtīt E-pasta vēstuli. Toties tautu varam rupji norāt. Zinām, ka neviens mūs nenosodīs. Varbūt nosodīs atsevišķi tautas pārstāvji, kuri uzskata, ka drīkst runāt visas tautas vārdā.

Mūsu apziņā tauta figurē tādā pašā asociatīvajā ietērpā kā jēdzieni „draudzība”, „mīlestība”, „laime”, „valsts”, „nācija”, „vara”. Mēs gudri aptveram, ka jēdziens „tauta” un tik tikko savirknētie jēdzieni nepastāv reālā formātā un principā nav uztverami ne ar kādiem visjūtīgākajiem instrumentiem.

No otras puses tauta nav ideāli abstrakts jēdziens. Teorētiski mums ir iespējams simtprocentīgi visu latviešu tautu sapulcināt, teiksim, Rīgā Daugavas krastmalā un tādējādi iegūt reālu formātu. Tas, atkārtot, teorētiski ir iespējams, ja latviešu tautā iekļaujam visus planētas iedzīvotājus, kuri sevi uzskata par latvieti. Viņus visus teorētiski varam apzināt, saskaitīt un uzaicināt uz latviešu valsts galvaspilsētu. Tā rezultātā Rīgā Daugavas krastmalā varam katru latvieti pakutināt un pasmaržot. Tomēr abstrakcija saglabāsies. Latviešu tautu kā vienu atsevišķu reālu fenomenu mēs vienalga neiegūsim. Tautas jēdziens joprojām saglabās abstrakto (vispārinošo) jēgu.

Tautas jēdziena semantika tāpat ir divkosīga. Jēdziens „tauta” funkcionē kā zinātnisks termins etnosa apzīmēšanai. Tas, pirmkārt.

Otrkārt, jēdziens „tauta” funkcionē arī kā politisks termins valsts iedzīvotāju fiksācijai. Politikā jēdziens „tauta” mēdz būt sinonīms jēdzieniem „masa”, „pūlis”. LR Satversmē „Latvijas tauta” politiski apzīmē visus valsts iedzīvotājus neatkarīgi no viņu etniskās piederības. Politikā ar tautas jēdzienu var sameistarot visnekaunīgākos idejiskos traipus.

Tas, ko dēvējam par tautas vērtībām, nevar būt abstraktās tautas ražojums, bet gan tautas pārstāvju kādas grupas ražojums. Ja mēs sakām „tautas vērtības”, tad lietojam abstraktu leksiku.

Mūsdienās galvenie tautas vērtību ražotāji ir valsts institūcijas un politiskās partijas. Tās definē noteiktas tautas vērtības. Tajās var ietilpt visdažādākā tipa vērtības – politiskās vērtības, morālās vērtības, estētiskās vērtības, filosofiskās vērtības, profesionālās vērtības. Tautas vērtību piegādē eksistē zināma pakārtotība starp vērtībām un normām. Tas vienmēr ir obligāti jāatceras.

Valsts institūcijas pieņem likumus un noteikumus. Tātad konkrēti nosaka juridiski tiesiskās normas, ko mēs drīkstam darīt un nedrīkstam darīt. Bet, lūk, lai nosacītu normas, vispirms ir vajadzīgas noteiktas vērtības. Likumu un noteikumu normas tautai nevar piegādāt bez vērtībām. Lai valsts institūcijas varētu sagatavot un pieņemt likumu un noteikumu normas, tām ir vajadzīgas vērtības.

Lieta ir tā, ka primārās ir vērtības, bet normas ir sekundārās. Normas vienmēr eksistē, balstoties uz noteiktām vērtībām. Valsts institūcijas, formulējot likumus un noteikumus (normas), vienmēr balstās uz primāro izejvielu - noteiktām vērtībām. Pie tam ir jāņem vērā, ka vērtības ir abstrakti priekšstati, bet normas ir konkrēti priekšstati. Teiksim, ģimene ir abstrakta vērtība. Balstoties uz šo abstrakto vērtību, valsts institūcijas formulē konkrētas normas ģimenes problemātikā. Piemēram, laulības līguma normas.

Jau dzirdu jautājumu, kur valsts institūcijas iegūst šīs vērtības? Atbildu: pieejami ir vairāki vērtību avoti.

Ļoti svarīgs avots ir vispārcilvēciskās vērtības – aksioloģiskās maksimas ar tikumības zelta likumu priekšgalā: „Nedari otram to, ko pats nevēlies piedzīvot no citiem”. Vispārcilvēciskās vērtības atspoguļojās reliģiskajās mācībās un cilvēces dzīves pieredzē, kura savukārt ir apkopota visdažādākās ievirzes vēstures un citu zinātņu grāmatās, kā arī filosofijas grāmatās.

Mūsu valsts vēsturē aksioloģisko maksimu izmantošanā ļoti interesants un uzskatāms etaps ir Tautas padomes, Satversmes sapulces un pirmo Saeimu darbība XX gadsimta sākumā.

Valsts tika radīta tukšā vietā. Radot valsts konstitūciju, likumus un noteikumus, visu vajadzēja sākt no nulles. Taču faktiski tas nebija sākums no nulles. LR pirmie parlamentārieši balstījās uz vispārcilvēciskajām vērtībām un to iestrādājumu citu valstu likumdošanā. To viņi pārzināja no literatūras un personiskās dzīves pieredzes. Tā, piemēram, teicami izglītais un erudītais Šveicē ilgi dzīvojušais deputāts Jānis Pliekšāns savās gudrajās runās vienmēr atsaucās uz vispārcilvēciskajām vērtībām un citu valstu pieeju. Viņam bija jurista augstākā izglītība.

Otrs svarīgs avots ir tautas kultūra. Pirms 18. Novembra latviešu tautai nekad nebija sava valsts, taču bija sava kultūra. Latviešu kultūrā eksistēja noteiktas garīgās un materiālās vērtības. LR pirmo parlamentāriešu lielākā daļa piederēja latviešu tautai. Viņu gēnos bija latviešu tautas garīgās un materiālās vērtības. Teiksim, viņi lieliski zināja, kā latviešu tauta izturās pret godīgumu, taisnīgumu, patiesību, ģimeni, bērniem, vecākiem, ticību, izglītību, darbu, māju, naudu, bagātību, varu, savējiem, svešajiem. Viņi lieliski zināja, kam latvieši piešķir vērtību un kam latvieši nepiešķir vērtību.

Satversmes sapulces deputāti izstrādāja agrāro reformu likumu, lai atņemtu zemi vācu baroniem un zemi īpašumā nodotu latviešiem. Ļoti zīmīgi, ka šī likuma apspriešanās galvenā tēma bija latviešu agrārās vērtības. Konkrēti - latviešu zemnieku mentalitātē sakāpināti jūtīgā attieksme pret zemi kā vienu no lielākajām materiālajām (var pat teikt – arī garīgajām) vērtībām. Par latviešu sakāpināti jūtīgo attieksmi pret zemi savīlņojoši tēlots mūsu daiļliteratūrā.

Protams, smieklīgi ir glorificēt un etniski absolutizēt šo latviešu vērtību. Jebkuras citas tautas zemniekam zeme tāpat ir milzīga vērtība. Dažkārt pat lielāka vērtība nekā sieva un sievasmāte. Taču mūsu pirmajiem parlamentāriešiem tas nebija svarīgi. Viņiem svarīgi bija respektēt latviešu attieksmi pret zemi. Tātad svarīgi bija respektēt latviešu vērtības, lai izstrādātu latviešiem piemērotas normas agrārajā problemātikā.

Trešais avots ir valsts politiskais segments – valsts iekšpolitika, valsts ārpolitika, valsts ideoloģija. Šajā segmentā visu nosaka valsts politiskā platforma un tās akceptētā politiskā iekārta.

Pēc 18. Novembra Tautas padome vispirms izstrādāja politisko platformu. Tajā nosacīja politisko iekārtu. Respektīvi, to, ka LR jāveido kā apvienota, patstāvīga, neatkarīga un uz demokrātiskiem pamatiem balstīta republika. Vēlāk Satversmes sapulces deputāti Satversmes 1. un 2. pantā politisko iekārtu precizēja: „Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai”.

Valsts politiskajā segmentā ietilpst noteiktas vērtības, kurām eventuāli jāklūst par tautas vērtībām. Parasti tādas eventuālās vērtības (galvenokārt politiskās vērtības) jau tiek fiksētas konstitūcijā. Arī Satversmē (saskaņā ar 1. un 2. pantu) par tautas politiskajām vērtībām klūst 1) valstiskā neatkarība, 2) valstiskais demokrātiskums, 3) republikāniskā valsts pārvaldes forma un 4) tautas suverēnā vara valstī.

Konstitūcijās parasti tiek eventuāli ierakstītas noteiktas politiskās vērtības, cerot uz tautas atbalstu. Praktiski tā vienmēr un visur ir nevajadzīga formalitāte. Aplami ir uzskatīt, ka cilvēki neatbalstīs attiecīgās vērtības. Uz planētas gandrīz visu tautu svēta vērtība ir sava valsts (valstiskums) un savas valsts neatkarība (suverenitāte). Tautas izglītotākai daļai liela vērtība mēdz būt arī demokrātiskums un republikāniskā valsts pārvaldes forma. Šīs vērtības prasa zināmu erudīciju. Piemēram, Rietumeiropas tautu izglītoti pārstāvji lepojās, ka viņu valstī valda demokrātija, pie varas vairs nav karalis, karaliskā dinastija ir padzīta un nodibināta republika.

Pikanta situācija ir sakarā ar tautas suverēno varu valstī. Satversmē ir teikts „Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai”. Pikanta situācija ir tāpēc, ka vara pieder Latvijas tautai. Tātad abstraktam jēdzienam. Tātad konkrēti nevienam. Faktiski tā ir skaista demagoģiskā deklarācija bez konkrēta izpildītāja un konkrētas atbildības.

Nenoliedzami, skaistā deklarācija nav latviešu inovācija. Tā ir izplatīta daudzās zemēs. Satversmes autori to pārņēma no eiropiešu konstitūcijām. Cita lieta, kas dzīvē notiek praktiski un par ko dzīvē pārvēršas skaistā deklarācija. Un praktiski viss ir atkarīgs no pašas tautas. Proti, no tā, cik lielā mērā pati tauta ir atsacījies no savas varas valstī. Ja valstī nav pilsoniskā

sabiedrība, bet tās vietā čubinās jēla un politiski inerta ļaužu masa, tad valstī vienmēr atradīsies spēks, kas to izmantos savā labā.

LR Satversme ir saņēmusi latviešu tautas maksimālu atbalstu. Droši var teikt, ka pēc 18. Novembra ļoti ļoti daudzu latviešu sirdī svētākās politiskās vērtības ir sava valsts un savas valsts neatkarība (valstiskums + suverenitāte).

Mums ir bijuši „tautas nodevēji”. Pirmā slavenākā „tautas nodevēja” Andrieva Niedras memoriāls liecina, ka viņam Latvijas neatkarīgā valsts bija ne mazāk svēta politiskā vērtība kā viņa nīkākajam oponentam Kārlim Ulmanim. Ar otru slavenāko „tautas nodevēju” Alfrēdu Rubiku ir bijis gods vairākkārt tikties un vaļsirdīgi „aci pret aci” pārrunāt tautu un valstu likteņus. Arī viņam, Gorbačova vietniekam, Latvijas valsts un neatkarība ir sirdij vissvētākās politiskās vērtības. Esmu par to pilnīgi pārliecināts.

Kā jau minēju, valsts institūcijas var izvirzīt ne tikai tautas politiskās vērtības, bet arī tautas morālās vērtības, estētiskās vērtības, filosofiskās vērtības, profesionālās vērtības. Valsts izstrādātajos likumos un noteikumos par eventuālām vērtībām kļūst attiecīgo normu ieviešanas mērķis. Tajā ir iemūžināts noteikts sociālais ideāls, kas kļūst par aksioloģisko maksimu valsts sabiedrībai.

Piemēram, LR Izglītības likumā ir teikts: „Šā likuma mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli”. Tādējādi Latvijas Republikā par noteiktu tautas morālo/filosofisko/profesionālo vērtību kļūst „patstāvīga un attīstīta personība”. Šī „patstāvīgā un attīstītā personība”, saprotams, ir abstrakts priekšstats tāpat kā jebkura cita vērtība. Izglītības likumā ir paredzētas konkrētas normas, lai šo abstrakto priekšstatu pārvērstu praktiskā priekšstatā.

Valsts iedzīvotājiem adresētas vērtības var formulēt arī politiskās partijas savās programmās un speciālos ideoloģiskajos projektos. Piemēram, mūsu dārgās vienotās vienotības speciāls ideoloģiskais projekts bija Satversmes pieņemšana ar kroplo preambulu.

Lieta ir ļoti nopietna. Bez pārspīlējuma var teikt, ka pēcpadomju gados latviešiem ir atņemtas viņu svētākās politiskās vērtības: valstiskums + suverenitāte. Mums tagad nav ne sava valsts, ne savas valsts suverenitāte.

Oficiāli ir pasludināts, ka tā bija pašu latviešu griba atsacīties no savas neatkarīgās suverēnās valsts, referendumā balsojot par iestāšanos ES. Tādējādi secinājums automātiski ir ļoti glaimojošs: latvieši ir tauta, kurai valstiskums un suverenitāte nav tautas politiskās vērtības. Preambulas švaukstiskajā leksikā izsakoties, oficiāli sanāk, ka latviešiem vairs nav „negrozāmā valstsgriba” un latviešiem vairs neinteresē „neatņemamās pašnoteikšanās tiesības”.

Acīmredzot praktiski vēl nav tik traki. Latviešu tauta vēl nav pilnā mērā degradējusi līdz tādām līmenim, lai atsacītos no katram etnosam vislielākajiem politiskajiem svētiem. Pie mums pat vēl ir cilvēki, kuri ir sašutuši par Satversmes 2.panta ignorēšanu. Viņi dedzīgi atgādina, ka „Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai”. Pie mums pat valdošās kliķes padullo naciķu aizgaldā ir kadri, kuri publiski ruckst par zaudēto Latviju. Nenoliedzami, tajā pašā laikā mums ir arī totāli zombēts un draudīgi biezs gados jaunu cilvēku slānis, kuram galvenās politiskās vērtības ir „Eiropa”, „Rietumi”, „NATO”, „ASV”, „ES”. Mums nav īsta elite, mums nav īsta inteliģence.

Preambulas ideoloģisko projektu var uzskatīt kā mēģinājumu kompensēt tautai atņemtās svētākās politiskās vērtības, kuras iekaltas Satversmes 1.un 2.pantā. Preambula var būt valdošās kliķes manipulatīvs mēģinājums nodiktēt svaigas tautas politiskās vērtības, lai mobilizētu Latvijas tautu jaunām „darba uzvarām”.

Taču nav ticams, ka valdošā kliķe kaut ko vēlējās tautai kompensēt un nodiktēt. Tas būtu viltīgi gudrs gājiens. Bet tāds gājiens mūsu dāmu klubīņam intelektuāli nav pa spēkam.

Preambulas ideoloģiskais projekts pilnā mērā izgāzās un sabiedriskajā apziņā izplēnēja kā murgu vīzija. Citādāk tas nevarēja būt laikā, kad valdošā „elite” nespēj strādāt ar galvu, negrib objektīvi izmantot vēstures faktus, neprot gramatiski un stilistiski pareizi rakstīt, nauda un karjera ir vienīgās vērtības, kuru dēļ ir gatava uz jebkuru nacionālo nodevību un nelietību. Tajā

skaitā ir gatava piecūkot konstitūciju, lai saglabātu savu varu un tauta atkal par viņiem nobalsotu vēlēšanās.

Preambulas virtuozas kroplība ir norāde par „latvisko dzīvesziņu” kā cilvēka vērtību. Tādējādi ir izkrākta tipiski nacistiska loģika: latviskums kā cilvēka vērtība, etniskā piederība kā cilvēka vērtība.

Neticu, ka tas ir izkrākts apzināti. Tas ir izkrākts stulbuma un neizglītotības rezultātā tāpat kā visas pārējās preambulas kroplības vēsturē, terminoloģijā, stilistikā. Preambulas virtuozī latviešus kā etnosu apzināti nepretstatīja pārējiem Latvijas etnosiem un pārējiem etnosiem uz Zemes. Preambulas virtuosus negribētos uzskatīt par nacistiem. Drīzāk viņi ir godam nopelnījuši provokatoru godu, iedzenot naidīgu naglu Latvijas polietniskās tautas vērtību kolekcijā.